

АНАЛІЗ ПОЗИТИВНИХ ТА НЕГАТИВНИХ СТОРІН РОЗДРІБНОГО АКЦИЗУ

В.В. Бутенко, к. е. н., доцент,

М.К. Коваль, магістр

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

В умовах децентралізації влади роздрібний акциз є одним із суттєвих податків, так як він став прямим наповнювачем місцевого бюджету (а не через органи державної влади), який буде у подальшому використовуватись для підтримки та розвитку інфраструктури та вирішення громадських питань на місцевому рівні. За період існування даного податку можна відзначити як позитивні, так і негативні наслідки, тому і метою є аналіз та проблеми існування даного податку про які буде детальніше йтись у даній тезі.

Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (далі роздрібний акциз) був запроваджений у рамках бюджетної децентралізації з 2015 р. як інструмент розширення фінансової бази місцевої влади. Водночас з цим передбачалося стимулювати її до активної протидії нелегальному обігу підакцизних товарів. Об'єктами оподаткування даним акцизом є: алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, тютюн і промислові заміники тютюну єдиною ставкою у 5%. Платниками цього податку є суб'єкти господарювання роздрібною торгівлі, які реалізують безпосередньо громадянам та іншим кінцевим споживачам для їхнього особистого некомерційного використання підакцизних товарів незалежно від форми розрахунків. Об'єктом оподаткування є операції з реалізації підакцизних товарів, а базою – їхня вартість з податку на додану вартість (далі ПДВ).

Через те, що базою оподаткування є вартість реалізованого товару з ПДВ, відбувається подвійне (у ціну реалізації входить акцизний податок виробника), або навіть потрійне (якщо товар було ввезено через митний кордон України) оподаткування, що суперечить базовим принципам оподаткування. В рамках інтеграції с ЄС та прийняття директив, роздрібний акциз суперечить статті 1 Директиви Ради 2008/118/ЄС, в якій зазначається, що можна оподатковувати непрямими податками підакцизні товари (п. 2), та послуги (п. 3) для спеціальних цілей, що відповідатимуть правилам Співтовариства, що застосовуються до спеціальних податків. В Україні роздрібний акциз не має законодавчо встановленого цільового призначення і не є податком, пов'язаним із послугою продажу.

Впродовж 2015-2016 рр. діяла ставка податку для реалізованого пального 0,042 євро за літр, але з 2017 р. акцизний податок з роздрібною продажу пального було скасовано і додано до основної ставки акцизного податку, який сплачують виробники або імпортери. Одними із основних причин скасування даного податку є [1]:

- В місцевих бюджетах не було спеціальних рахунків для акцизу. Надходження від даного акцизу не направлялися на цільове використання (ремонт доріг), а пропорційне розподілявся на витрати місцевої влади.
- Важке адміністрування великої кількості роздрібних точок продажу призвело до масової несплати роздрібно акцизу. У цей період прийшли до розквіту нелегальних АЗС торгуючих “з каністри”.
- Найбільшими споживачами пального є підприємства з великим автопарком, які звичайно закупають пальне оптом, через що роздрібний акциз неможливий до зарахування.

Нормами ПКУ було встановлено, що 13,44% за акцизу на пальне буде зараховуватись до місцевих бюджетів.

У 2015 та 2016 рр. планові показники надходжень роздрібно місцевого акцизу, затверджені місцевими радами, протягом року регулярно коригувалися у бік збільшення. Навесні 2015 р. річний план збору на рівні 3,5 млрд грн. був перевиконаний уже в липні. За підсумками 2015 р. надходження становили 7,7 млрд грн., у 2016 р. – 11, 6 млрд грн., що у порівнянні з планом становило перевиконання на +17,4% та +10,9% відповідно. Після виведення пального з-під оподаткування роздрібним місцевим акцизом у 2017 р. динаміка його надходжень змінилася на негативну. Показники протягом року коригувалися у бік зменшення. Надходження до бюджету становило 6,0 млрд грн, що на 17,1% менше за планом. У 2018 р надходження скоротилось в абсолютних показниках до 5,9 млрд грн, що на -3,0% менше запланованого. Якщо у 2017 р. такі результати можна пояснити зменшенням предметів оподаткування, то показник у 2018 р. свідчить про критичне зниження фіскальної ефективності. Падіння надходжень до бюджету є парадоксальним та тлі зростання цін на підакцизні товари у 2018р. на алкогольні напої (+10,7%) і тютюнові вироби (+27,4%) у порівнянні з попереднім роком [2].

Складне адміністрування з необхідністю подання декларацій до різних податкових органів за місцем розташування кожного з пунктів продажу примножується на неспроможність фіскальних органів охопити суцільним контролем десятки тисяч точок роздрібно продажу підакцизних товарів. Від сплати роздрібно акцизу торговці почали все частіше ухилятися, зокрема, здійснюючи продаж без касового апарата. Результатом цих дій становить викривлення конкуренції: невеликі «сірі» точки через низькі ціни виграють перед великими «білими» магазинами. За оцінками експертів приблизно 30-50% акцизного податку роздрібно продажу тютюнових виробів та алкогольних напоїв не декларується. Кінцевим результатом введення роздрібно акцизу стало не наповнення місцевого бюджету, а додатковий фактор тінізації ринку підакцизних товарів.

У 2018 р. почалось активне обговорення цієї проблеми. Асоціації «Укртютюн» та Федерація роботодавців України звернулося до Кабінету Міністрів, Міністерства фінансів і Державної фіскальної служби з пропозицією скасувати роздрібний акциз на тютюнові вироби. У Верховній Раді було

zareestrovano kilyka zakonoproektiv na cyu temu. Ale ostatocznego rishennya ne bylo pryynyato cherez protest Asociacii mist, yaki zaicikavleni u zbylsheni chastyki vlasnykh dohodiv do byudzhetu, a ne cherez finansuvannya cherez rishennya organiv derzhavnoyi vlady[3]. Na SHForumi z neprymogo opodatkuvannya, prysvyachenyi temi akciznogo podatku z tyutyonu ta alkooholyu yak dodatkovogo dzhерелa napovnennya byudzhetu, ta admistruvannya neprymykh podatkov, predstavnyky PrAT "FilypMorrisUkraina" ta eksperty rynku alkooholnykh napoyiv naoholosyli na neobkhidnist skasuvannya akciznogo podatku z rozdribnogo prodazhu tyutyonovykh ta alkooholnykh vyrobiv, yak takogo yakiy spodatkom na podatok, shosuperechity bazovym printsypam opodatkuvannya. Takozh, na iy dumku, akciz spriyazbylshenniyu tyniovogo rynku. Za danymy ekspertiv, akciz splacheno liше z 37% prodanykh tyutyonovykh ta alkooholnykh vyrobiv [4].

Inshym shlyahom virishennya problemy splaty akcizu bylo perenesti yogo v strukturu natsionalnogo akcizu, yakiy budut splachuvaty vyrobnyky. Cyi koshchy povynni byli napravlyatys do dohodiv misceвого byudzhetu, yak ce bylo z palivom. Ale cherez dosvid podatku z palynym, miscevi byudzhety nedootrimaly koshchy, yaki povynni byli otrymaty z derzhavного byudzhetu, cherez shcho Asociaция mist була takozh kategorichno proty cyeyi initsiatyvy.

Odnym iz nayoptimallyshykh varyantiv virishennya cyeyi problemy e zastosuvannya modeli podatkovogo agentu, de platnykom podatku z rozdribnogo akcizu stane optoviy prodavets, shcho znachno sprostyt kontrol za splatoyu podatkov dla fiskalnykh organiv, a takozh vyvede iz tyni 5% rozdribnyy akciz, shcho pryzvede do dodatkovogo nadkhodzhennya do misceвого byudzhetu. Cyu initsiatyvu pidtrymaly tyutyonova ta alkooholna galuzi, derzhorgany v osobiy Derzhanoiy fiskalnoiy sluzhby i Mynisterstva finansiv. Asociaция mist pidtrymala ideyu za umovy spravedlyvogo rozpodilyu podatkov do miscevykh byudzhetiv. U dopovnennya do tretyogo varyantu vid deyakykh ekspertiv було запропоновано pidvyshchennya vartostiy richnoiy splaty litsenzii na optovu torghivlyu z 500.000 грн до 3-5 млн грн. u зв'yazku z tym, shcho deyakа chastyka optovykykh vykorystovuye litsenziyu ne za pryamyim pryznachennym, a yak chastynu nezakonnykh schem [5]. Na zaly zmin u cykh napryamkakh ne було pryynyato vladoyu.

Takym chynom, vvedennya rozdribnogo akcizu, yak dodatkovogo dzhерелa nadkhodzhennya do miscevykh byudzhetiv u ramkakh byudzhetnoiy decentralizatsiyi maye yak pozytyvni tak i negatyvni naslydki, yaki možna pobachyty na period 2015-2018 ta na pochatku 2019r. Ukraina yde shlyahom integratsiyi u svitoviy ekonomichnyy prostir, tomu potribno pryvety podatkove zakonodavstvo do norm ES shlyahom adaptatsiyi. Potribno pryvety podatkovu polityku do stanu nedopushchennya rozbalansovanostiy miscevykh byudzhetiv. U зв'yazku z pryhodom novoy vlady, yaka pochala aktyvne reformuvannya Ukrainy, rekomenduyetsya povtorno zvernutysya do upovnovazhenykh organiv derzhavnoiy vlady z propozyciyami i rekomendatsiyami, shcho do pokrashchennya systemy rozdribnogo akcizu, yaka virishyt problemu z napovnennyam miscevykh byudzhetiv ta vyvede z tyni nezakonnu realizatsiyu pidakciznykh tovariv.

Література

1. Цензор.нет сайт: URL:http://www.censor.net.ua/resonance/3015425/pochemu_rastet_kolichestvo_nelegalnyh_zpravok
2. Рейтинг. Бізнес в офіційних цифрах сайт: URL:<http://www.rating.zone/rozdrubnyj-aktsyz-mali-problemy-velykoho-masshtabu>
3. Асоціація міст України сайт: URL:<http://www.auc.org.ua/novyna/golova-amu-vklychko-zvernuvsya-do-premyer-ministra-shchodo-nedopushchennya-skasuvannya>
4. Асоціація міст України сайт: URL:<http://www.auc.org.ua/novyna/nemozhna-dopustyty-skasuvannya-akcyznogo-podatku-bez-dostatnoyi-kompensaciyi-vtrat-miscevum>
5. Цензор.нетсайт: URL:http://www.censor.net.ua/blogs/3145287/rozdri_bniyi_aktsiz_tochka_nepovernennya_dosyagnuta